Новае жыццё Гродзеншчыны

Заўтра народы нашай Радзімы ўрачыста і радасна адзначаць Дзень Канстытуцыі СССР, у якой запісаны асноўныя правы і абавязкі грамадзян Савецкай дзяржавы, завяяваныя ў баях супраць шматлікіх ворагаў нашага народа і ў мірнай стваральнай працы.

Сёння мы змяшчаем старонку аб Гродзенскай вобласці. На прыкладзе жыцця працоўных Гродзеншчыны ярка відаць тыя вялікія змены, што адбыліся ва ўсіх кутках нашай любімай Радзімы.

Часы мінулыя

НА ДЗІВА прыгожая Гродзеншчына сваімі векавымі барамі, быстраплыннымі срабрыстымі стужкамі рэк, мурожнымі лугамі, шырынёю ўрадлівых калгасных палёў. Па сваёй прыроднай прыгажосці гэтыя землі з даўніх часоў аспрэчваюць першынство з іншымі цудоўнымі мясцінамі Беларусі.

Гарады Ваўкавыск, Навагрудак, Ліда і Гродна заснаваны яшчэ ў далёкія часы сярэдневякоўя. Сівыя каменні гродзенскіх вуліц памятаюць Петра I. Тут капаў ён першыя рэдуты, спатыкаючы Карла XII перад Палтаўскай бітвай. Гэта ў нашым Жалудку нарадзіўся і ў нашых лясах дзейнічаў у 1863 г. Валеры Врублеўскі—легендарны генерал Парыжскай Комуны, член I Інтэрнацыянала, аб якім сказаў Ленін, што памяць аб ім «непарыўна звязана з найвялікшым рухам пролетарыята ў XIX веку». З-пад нашай Свіслачы распраўляў арлімыя крылы да палёту Кастусь Каліноўскі. З-пад Гродна выйшлі першая беларуская паэтэса Цётка і акадэмік Карскі. Гэта Гродзеншчына нарадзіла і натхніла Элаізу Ожэшка і Адама Міцкевіча. Рэвалюцыйныя выступленні гродзенскага пролетарыята пачаліся разам з выступленнямі рабочага класа Пецербурга. Яшчэ сёння ў нашых гарадах і сёлах жывуць удзельнікі штурму Зімняга палаца, матросы «Аўроры», будзённаўцы — байцы грамадзянскай вайны.

Амаль чатырыста гадоў назад польскі кароль Стэфан Баторы, каб пакарыць мясцовы народ, прывёз на Гродзеншчыну 15 тысяч ксяндзоў і манахаў ордэна езуітаў! І не пакарыў. Адно за апошнія сорак пяць год на Гродзеншчыне сем разоў мянялася ўлада, пакуль, нарэшце, у верасні 1939 г. не ўсталявалася сапраўдная ўлада працоўнага народа—Совецкая ўлада.

У цяжкія часы белапольскага панавання тутэйшыя людзі не толькі не страцілі свайго нацыянальна-палітычнага твару і ператрывалі ўсё, але загартаваліся яшчэ болей, загартаваліся да таго, што на геройскія ўчынкі стала здольнай не толькі перадавая частка народа, а невядомыя простыя людзі. Гераізм стаў масавым. Вось некалькі прыкладаў.

Паводле дадзеных Гродзенскага архіва, у гарадскую турму ў красавіку 1934 г. было пасаджана 95 мужчын і 11 жанчын, якіх абвінавачвалі «ў комунізме». У турме па гэтаму абвінавачанню ўжо знаходзіліся 152 мужчыны і 13 жанчын. А ў 1938 г. у сырых камерах гродзенскай турмы пакутвалі аж 302 комуністы! Дзяўчаты, перадаючы за краты пасылкі, вышывалі для таварышаў на сурвэтках: «Стойце насмерць!», «Стаім насмерць!»—вуснамі зняволенага паэта Валянціна Таўлая адказвалі ім са змрочных камер. І сапраўды, яны сталі. Стаялі і падбадзёрвалі другіх. У калектыўным пісьме ў Іспанію гродзенскія комуністы-падпольшчыкі таксама заклікалі байцоў Інтэрнацыянальнай брыгады: «Стойце насмерць!».

Сына беднай удавы, сакратара падпольнай комсамольскай ячэйкі Уладзіміра Кірвяка пры панскай Польшчы паклікалі ў «пастарунак паліцыі панствовай». Камендант пастарунка з версальскай вытанчанай ветлівасцю запрасіў яго ў кабінет, пасадзіў за стол і звярнуўся да Валодзі:

— Раю ва ўсім прызнацца і расказаць аб падпольнай рабоце.

Кірвяк маўчаў. Тады камендант, памахваючы кавалкам дроту, з цынічнай усмешкай прыгразіў:

— Не прызнаешся—гэты дрот будзе ў тваім жываце...

Валодзя маўчаў. Толькі скрыпнула пад ім крэсла, ды на стале, за які трымаўся, выступілі потныя плямы: чатыры ў адным месцы, чатыры ў другім.

Праз некалькі дзён цела Кірвяка паліцыя аддала маці з урачэбным заключэннем: «Скончыў жыццё самагубствам: з'еў 48 сантыметраў дроту...».

Пра подзвіг скідзельскіх комсамольцаў у Вялікую Айчынную вайну ведае кожны наш вучань. Стары і малы ганарацца, што і ў нас ёсць свае краснадонцы.

Аднаго разу па Азёрскай шашы ў Гродна гітлераўцы вялі совецкіх ваеннапалонных. Восемнаццацігадовы масквіч Вася кінуўся ў лес і ўцёк. Увечары акрываўленага Васю знайшоў яго аднагодак, вясковы хлопец Сеня Таранка з хутара Крушнікі. Сеня схаваў таварыша. Даведаліся немцы, схапілі хлопца і яго маці. Яны не выдалі масквіча. Калі іх везлі ў двор гродзенскай турмы, Сеня сканаў у маці на каленях. Апошнімі яго словамі былі:

— Мама, даруй, інакш я не мог!

— Ведаю, сынку,—адказала яна, заліваючыся слязьмі і цалуючы апошні раз скрываўленага сына.

Аднойчы група партызанскага атрада імя Кастуся Каліноўскага вярталася з задання. Каб не сутыкнуцца з фашысцкай засадай, партызаны заляглі ў барозны,—рашылі пачакаць світання, а тады агледзецца. Калі развіднела, яны жахнуліся. Партызаны ляжалі перад амбразурамі нямецкага дота, а навокал было адкрытае поле. Сярод іх знаходзіўся сірата Міша Кучынскі. Ён не быў ні комуністам, ні комсамольцам. Міша звярнуўся да таварышаў:

— Я адцягну агонь на сябе, а вы, хлопцы, ратуйцеся!

І Міша пабег па полі. Немцы адкрылі агонь, а потым пагналіся за партызанам. Група выкарыстала гэта і незаўважанай адпаўзла ў другі бок. Міша загінуў.

Такія прыклады можна пералічваць без канца. Іх на Гродзеншчыне перадаюць з вуснаў у вусны, на іх выхоўваюцца новыя пакаленні.

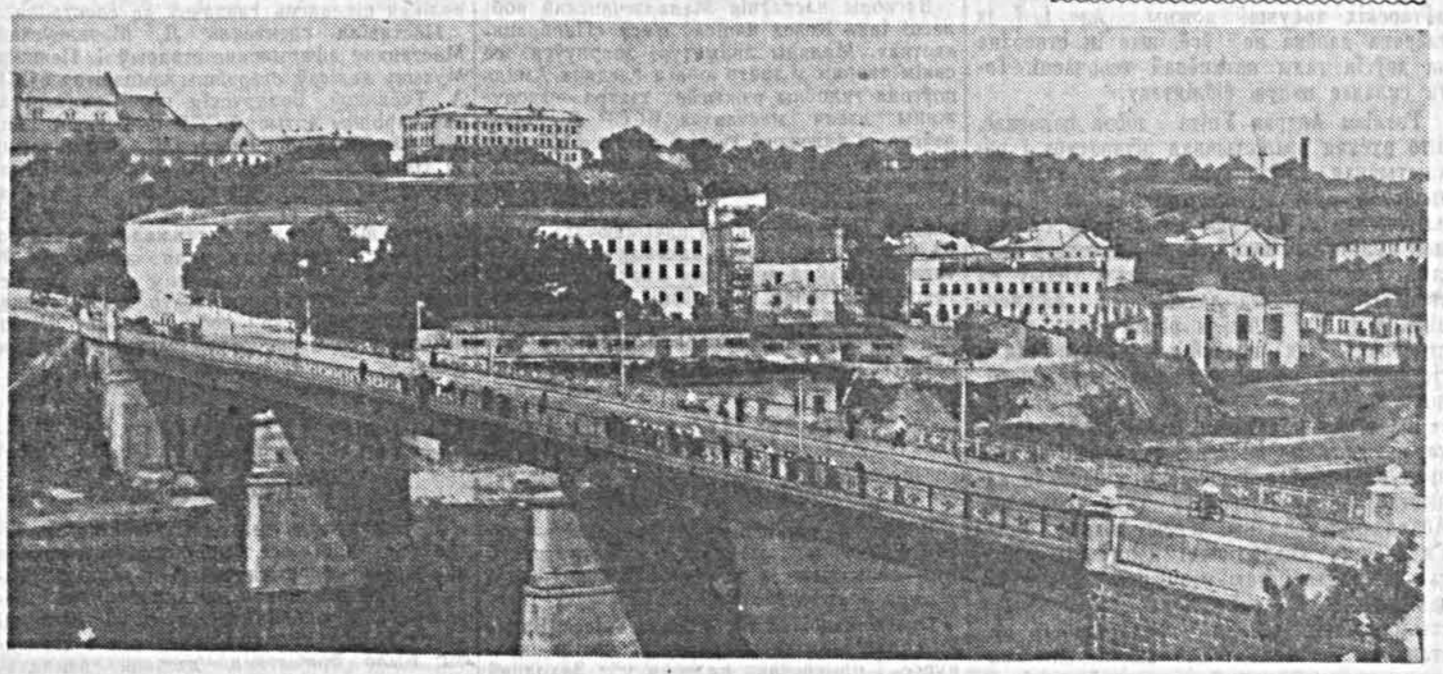

Від на г. Гродна.

Фота В. Нікалаева.

Горы Магілянскія

ВЫ, ВІДАЦЬ, не бывалі на Магілянскіх горах, мабыць, і не чулі пра іх? А шкада! Вядома, гэта не Каўказ. Аднак і тут у глыбокіх звілінах мясцовасці снег растае на дзве-тры тыдні пазней, чым на палях. Ва ўпадзінах высока, па пояс, растуць палын, дзікія буракі, сурэпка, шырокая, як асака, трава. У адным месцы, нібы ў сапраўдных гарах, нават прытаілася невялікае азярцо. Тут вы можаце ўспудзіць не адну лісу і пашкадуеце, што з вамі няма стрэльбы. А калі ўзнімецеся высока, вас агорне прыемнае здзіўленне. Уверсе вы пачуеце, як вецер гоніць воблакі. Унізе пад вамі адкрыецца вялікая, перасечаная рэчкай Свіслач, балоцістая раўніна. За ёй—асфальтаваная дарога Гродна—Бераставіца. Далей—вёскі, вёскі, наколькі можа ахапіць ваш прагны погляд. аж да самага гарызонта, дзе выразна відаць, як дымяць каміны ваўкавыскага цэментнага завода «Перамога», а злева—комін Скідзельскага цукровага. А да іх адсюль напрасцяк добрых 40 кілометраў! Налева і направа таксама сялібы з доўгімі прысадзістымі будынкамі ферм, двух-трохпавярховымі будынкамі школ. Выцягнуліся нітачкі альшын на берагах рэчак. Люстрана блішчаць вадаёмы. Сінеюць пералескі. Растапырылі свае ветразі ветракі.

І наўрад ці вы забудзеце такое відовішча. Вам захочацца, каб сюды прыехалі мастакі, «кіношнікі», журналісты, экскурсанты; захочаце, каб абавязкова сюды прывозілі замежных гасцей.

Дык вось, на ўсходнім схіле гэтага ўзвышша ля вашых ног раскінулася вёска Магіляны, адкуль паходзіць назва самых гор. З гэтай вёскі выйшаў «гродзенскі Арлоўскі»—старшыня калгаса імя Сталіна Пётр Іосіфавіч Дзеншчыкаў. Зямля ў вёсцы Магіляны пясчаная, камяністая...

— Каменні ёсць, ядловец свой, хлеба прыкупіць—жыць можна!—некалі жартам гаварылі пра сябе магілянцы. І дадавалі:

— А захацеў—яшчэ залезь на гару і глядзі. Чым не курорт! Сапраўдная Рыўера!..

Калісьці Магілянскія горы былі месцам, дзе пасвілі авечак. Сюды прыганяў і свае магілянскі хлопчык Пеця—сын Ёзіка Дзеншчыкава. Узабраўшыся на самую высокую гару, ён глядзеў на палоскі сваёй вёскі, такія вузкія, што драўляная барана адным крайнім зубам чапляла адну мяжу, другім крайнім зубам—другую. Часамі па дарозе з Алексіч цягнулася фурманка яго бацькі. Конік бацькі такі маленькі, што, здаецца, прывязаны да аглабель, а худы—не разабраць, дзе дуга, дзе рэбры. Бацька вёз з Бераставіцы падарунак сям'і—бутэльку лёку з бочкі ад селядцоў... Пеця ўздыхаў, залазіў на самую высокую гару і марыў. Вось ён, вялікі і дужы, раптам стаў інжынерам, прыязджае ў сваю вёску, перагароджвае плацінай Свіслач, будуе электрастанцыю і ўсім вёскам правodзіць святло. Навокал з'яўляюцца казачныя белыя дамы, ахутаныя сакавітай зеленню... Эх, як добра адчуваць, што ты зрабіў нешта карыснае людзям!.. Гэта было ў тыя гады, калі Пеця скрозь кавалачак каляровага шкельца мог поўдня захапляцца навакольным светам...

Так здарылася, што Пеця не папаў у школу. Але ён прайшоў цяжкія універсітэты жыцця. У 1952 г. жыхары суседніх з Магілянамі вёсак пасля дэмабілізацыі Пятра Іосіфавіча з арміі выбралі яго сваім старшынёй... У кароткім артыкуле нельга расказаць аб усёй дзейнасці гэтага старшыні. Гэта тэма цэлага рамана.

Ёсць старшыні, якія вывелі свае калгасы ў перадавыя даволі проста: бралі сотню гектараў найлепшай зямлі, сеялі лён. І хоць большасць плошчы пуставала, ураджаі збожжавых былі нізкія, гаспадарка развівалася аднабока, але ляцела слава, што калгас—мільянер. Дзеншчыкаў пайшоў па іншаму шляху. У калгасе імя Сталіна 1.300 гектараў збожжавых даюць не менш 100 пудоў з гектара, буракі—320 цэнтнераў, бульба—120, надоі набліжаюцца да 3 000 кілограмаў на карову, на фермах 1 000 свіней; калгасныя памяшканні будуюцца навечна: трывала, з запасам.

Вось у прасторным свінарніку на мяшку з бульбай сядзіць Ганна Іванаўна Задроўская, якая вырасціла ўжо больш за 5 000 парасят. Жанчыну з яе гадаванцамі толькі што фатаграфаваў карэспандэнт. На цётцы святочная кофта са спадніцай, на каленях—акуратна складзеная цёплая хустка. Свінарка з любоўю глядзіць у клетку, дзе на сухой саломе раскошна разваліўся велізарны кабан.

У свінарнік заглянулі два хлопцы з закасанымі рукавамі кашуль. Яны прывезлі соль для фермы. З намерам пасмяяцца з цёткі адзін пытае:

— Што, ён у вас не ходзіць?

— Не. Матацыклам ездзіць! — адрэзала жанчына.

Хлопец сумеўся і стаў апраўдвацца:

— Ён усё ў вас ляжыць... я думаў...

— Ну, бо паеў, сфатаграфаваўся і лёг сабе на мяккую пасцельку паспаць. Што яму іншае рабіць?

— Ага, нарваўся! — рассмяяўся старшыня, які збоку за гэтым назіраў.

Пабудаваная на рэчцы Свіслачы ГЭС рухае на фермах 32 электраматоры. У дзень выплаты за працадні Пракопаўіцкі сельмаг прадаў 46 радыёпрыёмнікаў. Апошні час моладзь неахвотна выязджае ў горад. Гэта зразумела. Калгас будуе двухпавярховы клуб, купіў нават для сваіх юнакоў і дзяўчат планер: хутка будуць свае калгасныя лётчыкі.

Не трэба нават заходзіць да каго ў хату, каб пазнаць заможнасць сяла. Вось вёска Пракопавічы. Падрамантаваныя жоўтымі латкамі свежага дрэва дамы. У вокнах весела паблісквваюць цэлыя шыбы. Каля хат аднаўлены платы. Месцамі валяецца белая стружка, абрэзкі новага покрыва. Над дахамі — густое спляценне правадоў, антэн. Каля калгаснай лесапілкі акуратна выстраілася калона машын. На асфальце мноства веласіпедаў: едуць у школу дзеці, едзе паштальён, кудысьці спяшаецца медсястра. Людзі акуратна апранутыя, здаволеныя. Звініць заўзяты смех...

І надта-ж прыгожыя Пракопавічы, калі на іх глядзець з Магілянскіх гор. Нібы дачны гарадок, раскінуліся яны ўздоўж асфальтаванай дарогі. І лёгка сабе ўявіць пачуцці комуніста Пятра Іосіфавіча Дзеншчыкава, які адчувае, што ў змяненні жыцця гаротных сялян яго калгаса ёсць часціна і яго працы, што збываюцца яго даўнія мары...

Людзі працы

БАГАТАЯ Гродзеншчына таленавітымі і працавітымі людзьмі. На ўсход ад калгаса імя Сталіна ў суседнім Мастоўскім раёне раскінуліся палі калгаса імя Дзяржынскага. У ім працуюць Лёнгін і Севярына Гецальды. Пры панскай Польшчы Лёнгін на сваім маленькім кавалачку зямлі пачаў тварыць цуды. Буракі ў яго выраслі па 14 кілограмаў, памідоры — па 800 грамаў, кавуны — па пуду, гектар капусты даваў 22 тоны! Але каму гэта было тады патрэбна? Гародніна не мела збыту. сапраўднага развароту Гецальды не мелі. Расла ў Севярыны шматлікая сям'я. Севярына думала: што будзе з дзецьмі?..

І вось цяпер, калі вы, знаходзячыся дзе-небудзь на Гомельшчыне або Брэстчыне, у праўленні на сцяне ўбачыце плакат з фатаграфіяй сімпатычнай жанчыны-тытунявводкі, дык гэта абавязкова будзе наша Севярына Гецальд.

Тытунь — дзіця сонца, да яго поўнай механізацыі працы не прыменіш. На паўтарагектаравым участку, які абраблялі Гецальды, трэба было ўручную пасадзіць 75.000 саджанцаў! Каб добра паступала паветра да карэнняў, зямлю ля кожнага саджанца трэба перарыхліць, пад кожны куст выліць да чатырох літраў жыжы. Але калі падніменца дружная суцэльная сцяна тытуню, дык міла глядзець: расліны растуць сакавітымі і вясёлымі. Лісты тытуню ў Гецальдаў дасягаюць незвычайных памераў: па 60 сантыметраў у шырыню і 70 у даўжыню.

— Пад адным такім лісточкам можна ад дажджу схавацца! — дзівяцца экскурсанты.

З паўтарагектаравага ўчастка сям'я збірае да 70 тон зялёнай масы. Пасля ломкі тытунь сушаць. Сваімі пальцамі Севярына з дзецьмі лісток да лістка нанізваюць... 10 кілометраў шнура! Гецальды зарабілі на тытуню 30.367 рублёў і 200 кілограмаў цукру!

У суседнім калгасе «Чырвоная звязда» кавалём — вядомы на ўвесь раён мастоўскі комуніст Іван Антонавіч Міхальчук. На вёсцы спрадвеку паважаюць каваля, а ў кузні, нібы ў нейкім клубе, кожны раз людна, ідуць ажыўленыя дыскусіі.

У каваля Міхальчука — шырокі лоб, тонкія бровы. Скура на твары дзядзькі Івана смуглая, бо апаленая агнём з горна, месцамі ў сініх крапінках, куды пырснула і ўелася ў цела акаліна. Пад прамым носам Івана на ўвесь твар раскінуліся пышныя, цёмнарусыя вусы, у якіх яшчэ няма ніводнага сівога валаска. хоць у каваля ўжо сямёра дачок і старэйшая даўно замужам.

Але, вядома, не вусамі славіцца калгасны каваль. І не сілай непамернай. Іван невысокага росту, шчуплы целам, і той сіле няма адкуль брацца. Аднак, калі, куючы, ён заціснe між кален конскую нагу, ні адзін конь не кранецца з месца. Распаленыя жалезныя штабіны ён мне так, што яны на вачах танчэюць і, як жывыя, растуць удаўжыню на кавадле. І тым самым цяжкім молатам Іван лёгка выстуквае тоненькія вухналі. У яго руках мёртвае жалеза жыве, дыхае, цячэ, робіцца эластычным, нібы гума.

У кузні ўсё робіцца пад рытм. Калі дзядзька Іван трымае абцугамі жалеза, яго два падручныя — Шэйна і Бодзіч — б'юць малаткамі. Тады пачынаецца такая музыка, што хто-б ні прыйшоў у гэты момант у кузню, ні каваль, ні спадручныя не азірнуцца, не парушаць такта.

Бываюць выпадкі, што дзядзька Іван на хвіліну перарывае сваю сімфонію. Гэта тады, калі яго дзесяцігадовая Люба нясе з пошты газету. Тады якая-б пільная работа ні была, Іван садзіцца на кавадла, каля яго становяцца падручныя. навокал — сяляне. Усе закурваюць, а каваль разгортвае газету, прабягае яе вачыма, шукаючы, што новага на свеце. На прапітаным мазутай і акалінай пяску дротам крэсліцца Афрыка, пачынаюцца меркаванні аб вызваленчым руху арабаў.

Загортваецца ботамі «Афрыка», рысуецца Волга, абазначаюцца месцы плацін. Паміж сялянамі зноў пачынаюцца спрэчкі. Каваль закурвае. Дакурыўшы, ён важна што-небудзь пацвердзіць, затопча акурак у пясок і зноў возьмецца за абцугі, а малатабойцы — за малаткі. І праз хвіліну з кузні зноў даносяцца такія пераборы малаткоў, што жанчыны, якія высякаюць капусту ў гародах, падымаюць галовы і кідаюць адна другой:

— Ой, ліха на яго, проста польку выбіваюць!

Калгас не мае звычаю купляць восі. Міхальчук рэстаўрыруе старыя, робіць новыя. Кузня акоўвала параконныя вазы, якімі ў калгасе замянялі непрактычныя аднаконныя.

Даўно мінуў той час, калі вясковы каваль толькі ведаў, як наварыць сашнік да плуга, зрабіць серп, матыку ды яшчэ дзесятак нескладаных рэчаў. На вёску прыйшла тэхніка, і прафесія каваля цяпер спалучаецца з прафесіяй механіка і слесара. Аднаго разу Міхальчук праходзіў каля МТС і ў звалцы старога лому сярод крапівы ўбачыў тры іржавыя карпусы жняярак.

— Дайце нам іх, усё роўна, бачу я, яны вам непатрэбны! — прыстаў Іван да дырэктара МТС.

— Бяры, калі табе ахвота, валачы іх!..

І летась на палях калгаса «Чырвоная звязда» колькасць жняярак павялічылася яшчэ на тры машыны.

Малоцяць жыта. Раптам да кузні конна скача пасланец з брыгады.

— Дзядзька Іван, у нас малатарня стала. Барабан заела!

Міхальчук, нібы доктар хуткай дапамогі, бярэ інструменты, сядае ў «Пабеду».

— Тату, вазьміце з сабой на дарогу!— гаворыць дачка Івана і на хаду клапатліва кладзе бацьку ў рукі скрутачак з ежай.

Машына паімчала ў поле.

Неўзабаве зноў мерна гудзе малатарня ды даносяцца з кузні срэбныя пераразвоны малаткоў.

* * *

Далей на ўсход ад Мастоў пачынаецца Навагрудчына — раён калгасаў-мільянераў. У гэтых калгасах будуюць клубы, якія падыйшлі-б абласным цэнтрам, на вёсках арганізавана некалькі дзесяткаў духавых аркестраў, на пасяджэннях праўленняў калгасаў ставяцца такія пытанні: «Абмеркаваць паводзіны калгасніка Н., які выляяўся пры людзях»...

Аднак у Навагрудчыне ёсць адно балючае месца. Сяляне атрымалі ад капіталістычнага свету ўбогую спадчыну, а перыяд бурнага развіцця соцыялістычнага будаўніцтва ў гэтай мясцовасці вельмі-ж яшчэ нядоўгі. Большасць вясковых хатак там — аднапакаёвыя хацінкі, якія часамі глыбока ўлезлі ў зямлю. У гэтых хацінах малыя сляпенькія вокны. саламяныя стрэхі, зарослыя зялёным мохам. У такой хаце замест падлогі — гліняны ток; у ёй ноччу, як і пяцьдзесят год назад, цьмяна гарыць звычайная лямпа. Што з таго, што ад яе святла блішчыць лак на новых швейных машынах, патэфонах і радыёпрыёмніках? Гэтыя прадметы ў такіх абставінах выглядаюць непрывычна, нібы іншароднае цела. Настаў час для такой багатай калгаснай вёскі прыступіць да капітальнага будаўніцтва дамоў і будаваць іх з цэглы, з саману.

* * *

Гродзеншчына славіцца не толькі вядомымі тытуняводкамі, старшынямі калгасаў, даяркамі. Тут паявіліся прадстаўнікі такіх прафесій, якіх бадай што няма і ў Мінску Напрыклад, у нас працуе вадалаз, лаўрэат Сталінскай прэміі Мікалай Фёдаравіч Ганчароў.

Так здарылася, што ў дзяцінстве Коля застаўся без бацькоў. Аб яго лёсе паклапацілася Радзіма. Яшчэ ў дзіцячым доме яго запаліла юнацкая мара стаць вадалазам.

Але горкае расчараванне спасцігла Мікалая, калі яму давялося спускацца першы раз пад ваду. На яго надзелі пяціпудовы вадалазны касцюм-скафандр, шлём і свінцовыя галёшы, пад цяжарам якіх юнак выдатнай сілы і добрага здароўя ледзь мог пераставіць нагу. Аднак адступаць не было куды — прыйшлося лезці ў ваду. Там яго адразу збіла плынню, ён страціў цэнтр цяжару, перакуліўся дагары нагамі і пайшоў на дно марскіх глыбінь. Пасігналіў. Калі Мікалая выцягнулі наверх, з яго цякло сем патоў. Навічок глянуў на гадзіннік. Пад вадой знаходзіўся ўсяго некалькі хвілін, а яму здалося, што цэлую вечнасць. Тады Мікалай успомніў аб многіх гадзінах, якія праводзяць вадалазы ў вадзе. Ён зразумеў, што прафесія вадалаза патрабуе вялікай вытрымкі.

З гадамі Ганчароў набыў вопыт і веды. У якія толькі глыбіні ён ні спускаўся ў цяжкім скафандры. За дзесяць год ён пабываў пад вадой больш 2 500 гадзін! На Балтыйскім моры ён падымаў затанулыя судны. На Неве пракладваў кабель, газаправод. На Беламорска-Балтыйскім канале рамантаваў шлюзы. У партах будаваў слiпы. За ўдзел у праектаванні і будаўніцтве новага тыпу абсталявання для падымання суднаў маладому вадалазу Мікалаю Фёдаравічу Ганчарову ў 1952 г. прысудзілі Сталінскую прэмію. А потым на чале групы вадалазаў паслалі на Гродзеншчыну для аднаўлення фарватэру на Нёмане.

У Нёмане тады тырчалі рэшткі ферм, узарваных у 1914 і 1941 гг. Фарватэр перагароджвалі затанулыя баржы. У хвалях хавалася многа паляў, убітых яшчэ ў петроўскія часы. Дно было завалена зброяй, кінутай салдатамі многіх войнаў і пакаленняў. А сярод гэтага хламу таіліся міны, авіябомбы. Па рацэ тады, не трапляючы ў небяспеку, не мог праплысці ні адзін параход. І частку клапатлівай, страшэнна цяжкай работы па ачыстцы фарватэру выканалі нёманскія вадалазы

...Вы ідзяце па беразе і любуецеся ціхай гладдзю ракі. Блішчаць жывым серабром кроплі, сцякаючы з вёслаў. Цягнуцца па цячэнню жывыя грывы водарасцей — зялёныя, сакавітыя. Ля берага на сонцы грэюцца эскадрыллі маленькіх рыбак, зіхацяць вясёлкай колераў перламутравыя ракавінкі. Вы міжвольна захапляецеся: «Ах, які шчаслівы спакой!» І ўспамінаеце песню пра «ціхі Нёман». Вам і ў галаву не прыйдзе, што спакой гэты надта-ж падманлівы. І наўрад ці вы звернеце ўвагу на скромную баржу. На ёй гудзе кампрэсар, ён праз шлангі падае пад ваду паветра. Чалавек, які стаіць на баржы з мікрафонам, падтрымлівае сувязь з вадалазамі. Твар яго насцярожаны, сур'ёзны. Чалавек гэты добра ведае, што толькі ў песнях спяваецца пра «ціхі» Нёман. У халаднаватай тоні Нёмана, дзе ўсё бурліць, працуюць вадалазы. Там клубяцца віры, бушуе вада.

Расце аб'ём падводных работ на Нёмане. Вадалазы цяпер пракладаюць трубы, кабель, устанаўліваюць воданапорныя збудаванні, спяшаюцца хутчэй закончыць працу. Гэтая работа пад вадой патрабуе подзвігу і напружання ўсіх сіл.

Сённяшні дзень

КАБ падрабязна расказаць людзям пра Гродна, настаўніку гімназіі Яўстафію Астроўскаму да рэвалюцыі спатрэбілася напісаць сем кніжак. Пазней прафесар Ёдкоўскі ўжо не мог усе матэрыялы пра Гродна ўвабраць і ў дзесяць кніжак і брашур. Наш прафесар Варонін выдаў у Ленінградзе тоўстую кніжку «Старажытнае Гродна», куды ўвайшлі падзеі толькі некалькіх вякоў. Такі багаты сваім мінулым наш абласны цэнтр.

Паспрабуем паказаць яго сучаснае праз некаторыя лічбы. За тысячагадовую гісторыю свайго існавання такі бурлівы рост Гродна перажывае ўпершыню, таму некаторыя лічбовыя выказнікі яго жыцця нагадваюць сапраўдную сімфонію.

Наш горад раскінуўся на маляўнічых берагах Нёмана. Даўжыня яго вуліц — 118 кілометраў, гэта адлегласць ад Гродна да Зельвы! 10 547 дрэваў расце на гэтых вуліцах. Плошча двух паркаў і 13 сквераў — 13 гектараў, іх упрыгожваюць 18 капітальных скульптур і помнікаў. На 42 прамысловых прадпрыемствах нашага горада працуе каля васьмі тысяч рабочых. Вось што яны выпускаюць за адзін дзень: 5 кілометраў 516 метраў тканіны; 3 тысячы пар абутку, 26 тысяч бутэлек, 38 тысяч бакалаў піва, 10 мільёнаў папярос і г. д.

700 гродзенскіх педагогаў кожны дзень навучаюць 15 тысяч вучняў і студэнтаў! У цэнтральную ашчадную касу за дзень паступае сто тысяч рублёў. 41 паштальён кожны дзень разносіць на кватэры горада 30 тысяч экземпляраў газет і часопісаў і шэсць тысяч пісем, пяць тысяч экземпляраў газет і часопісаў кожны дзень прадаюць яшчэ кіёскі. Па тэлефоне адбываецца за дзень каля 2 000 міжгародных размоў!

Мы зайшлі ў загс. У гэты дзень у Гродна ажанілася шэсць пар. Шэсць-жа шчаслівых бацькоў зарэгістравалі нованароджаных. З іх дзве Вольгі. адна Галіна, адна Тамара, адзін Валерый і адзін Аляксандр. У радзільным доме нам паказалі новых грамадзян, якія з'явіліся на свет за мінулыя суткі. Галоўны ўрач Гродзенскага радзільнага дома Ганна Сцяпанаўна Лазуткіна гаворыць, што вага кожнага дзіцяці на 300—400 грамаў большая, чым у тых, якія нараджаліся гадоў восем таму назад.

Пры панскай Польшчы ў Гродна была толькі адна «навучальная» сельскагаспадарчая ўстанова... курсы кавання коней з гадавым бюджэтам у 600 злотых. Цяпер у горадзе ёсць педагагічны, сельскагаспадарчы інстытуты і тэхнікум. Бюджэт аднаго інстытута — шэсць з палавінай мільёнаў рублёў у год! У Гродна налічваецца 24 навучальныя ўстановы—школы, тэхнікумы, інстытуты і школы ФЗН. Усяго ў навучальных установах горада працуе тысяча выкладчыкаў, настаўнікаў і выхавацеляў. Тысяча медсясцёр і ўрачоў сцерагуць здароўе гараджан!

На будоўлі аднаго з жылых дамоў па Рабочай вуліцы працуе шмат хлопцаў і дзяўчат. Яны яшчэ зусім маладыя, з невялікім вытворчым стажам, але працуюць старанна і свядома.

— Уласна кажучы, у мяне яшчэ амаль няма біяграфіі, — гаворыць адзін з іх. — Калі ўступаў у комсамол, пачаў яе расказваць, цягнуў, цягнуў, а больш мінуты не выцягнуў... Ну, зваць мяне Віктар Сіняўскі, працую кранаўшчыком будтрэста. Мне 19 год. Пасля скончэння сямігодкі паступіў у школу ФЗН, затым на будоўлі Мінска працаваў. Стаў мулярам пятага разраду. Адначасова вучыўся на кранаўшчыка, здаў экзамены, і мяне паслалі ў Гродна. Тут далі кран, на ім поўгода ўжо працую. План выконваю на 240 працэнтаў, зарабляю да 1 500 рублёў, з іх 500 выдаткую, астатнія высылаю ў вёску маці. Збіраюся паступіць у вячэрнюю школу. Ну, што яшчэ?

Велізарная страла са сталёвымі тросамі нясе ў катлаван першыя бетонныя блокі, укладае іх. Брыгадзір Саша Гаршкоў ужо мосціць на іх цэглу.

«Саша, глядзі, што мы знайшлі!» — крычаць яму дзяўчаты-падсобніцы і паказваюць падкову. Саша глядзіць, вочы яго святлеюць.

«Давай сюды, — гаворыць ён і кельмай замуроўвае падкову ў сцяну, прыгаворваючы: — «На шчасце новасёлам!..»

Эх, мілыя таварышы, родны горад! Так і хочацца зверху ўсіх абняць!

Хутка міне месяц-другі. І дом вырасце роўна з кабінай. Выведуць кроквы, пакрыюць. А там і шчаслівыя новасёлы з'явяцца. Сумна расставацца з аб'ектам, у які ўклаў душу сваю, але радасна: ты-ж зрабіў людзям нешта прыемнае, карыснае. Браткі, як добра мець любімую прафесію!..

Вось такія людзі ў нас, у Гродна.

Дух сучаснасці

У ВАЎКАВЫСКІМ раёне ёсць вёска Дубаўцы За вёскай ля дарогі ляжаць два валуны. Гісторыя іх такая. Калісьці на гэтым месцы сустрэліся два вяселлі. Адзін малады ехаў у Волпу вянчацца, другі з маладой вяртаўся з царквы. А тады панавала павер'е: калі малады каму-небудзь саступіць з дарогі, будзе нешчаслівы. Таму не саступіў адзін і другі. Пачалі біцца. Паваліўся адзін малады мёртвым, а за ім і другі. Цяпер на гэтым месцы ляжаць два валуны.

Ёсць такія карэспандэнты, якія, прыехаўшы ў Гродна, патрабуюць паказаць ім старасветчыну і «самабытнасць». Дзіўна бывае слухаць такога таварыша. Даўно вядома, што рамантычнасць старасветчыны бывае толькі ў легендах. Досыць напомніць пра валуны ля Дубаўцаў...

Цяпер нават у самай далёкай ад горада вёсцы моладзь умее весяліцца па-новаму. Калі праўленне калгаса ўзнагароджвае сваю свінарку, гадзіннік для яе ўжо не падарунак — яна мае і свой. Снапы ўсё часцей і часцей возяць з поля машынамі. У загс нашы маладыя таксама едуць больш на машынах. Не забываюць, вядома, мінулае. Народ любіць сваю гісторыю, развівае новыя звычкі і абрады. І робіцца ўсё гэта ад шчырага сэрца. На Гродзеншчыне цяпер моцна адчуваецца дух сучаснасці. Гродзеншчына крочыць у комуністычнае заўтра разам з усёй нашай вялікай Радзімай.

Аляксей КАРПЮК.

Харавая капела калгаса «Сцяг Советаў» Навагрудскага раёна.

(Фотахроніка БЕЛТА).